KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

TJUGONDE ÅRGÅNGEN.

MED 72 FIGURER

1891.

DISTRIBUERAS AF HRR WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

STOCKHOLM 1891—1893

Pris: 3 kr.

Af **Kongl. Vitterhets Akademien** (1753—1786) och **Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien** eller på Akademiens förlag äro följande arbeten utgifna:

Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Handlingar. 5 band. 1755—1788.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar. 20 band. 1789—1852.

——, Ny följd. Del. 1 (1857): 4 kr. 50 öre; del. 2 (1861): 4 kr.; del. 3 (1863): 4 kr. 50 öre; del. 4 (1864): 4 kr.; del. 5 (1867): 4 kr.; del. 6 (1869): 4 kr.; del. 7 (1876): 4 kr.; del. 8, 1 (1885): 3 kr.; del. 9 (1884): 7 kr. 50 öre; del. 10 (1885): 6 kr.; del 11 (1893): 6 kr.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige. Del. 1 (1863): 2 kr; del. 2 (1869): 3 kr.; del. 3, h. 1—4 (1870—73): 4 kr.; del. 4, h. 1—4 (1872—80): 4 kr.; del. 5, h. 1—3 (1873—78): 3 kr.; del 6, h. 1—4 (1880—1882): 4 kr.; del 7, h. 1—4 (1883—1885): 5 kr.; del 8, häft. 1—4 (1884—1891): 4 kr.; del 9, häft. 1—3 (1887—1891): 3 kr.; del 10, häft 1—6 (1887—1891) 6 kr.; del 11, häft. 1—5 (1890—1893) 4 kr. 75 öre; del 12, häft. 1—4 (1891) 4 kr. 50 öre.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Månadsblad. Första bandet: årgångarne 1872—1874. Andra bandet: årgångarne 1875—1877. Tredje bandet: årgångarne 1878—1880. Fjerde bandet: årgångarne 1881—83. Femte bandet: årgångarne 1884—1886. Sjette bandet: årgångarne 1887—1889. Årgångarne 1890 och 1891. Pris för hvar af årgångarne 1872—1877: 2 kr; för följande årgångar 3 kr.

Hildebrand, Bror Emil, Anteckningar ur Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Dagbok samt om de under Akademiens inseende stälda Kongl. samlingarne för år 1843. Pris: 37 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. 1846. Pris: 7 kr. 50 öre.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

217—219. 1890. Jan.—Mars.

Från Akademiens sammankomster.

Den 2 januari 1890.

Akademiska ärenden. Sekreteraren meddelade, att det den 15 sistlidne oktober tillsatta redaktionsutskottet företagit slutlig revision af förslagen till Stadgar, Reglemente och Instruktion och dervid beslutit några förändringar. Akademien godkände nämnda förändringar och skulle de tre förslagen insändas till Kongl. Maj:t.

Hr Styffe anmälde, att han vidhöll sin den 19 mars 1886 afgifna reservation mot formuleringen af §§ 3 och 4 i förslaget till Akademiens stadgar samt anmälde tillika sin afvikande mening beträffande § 17 mom. 1 i förslaget till Reglemente för statssamlingarna. Hr Törnebladh förklarade sig vilja till anteckningen afgifva särskildt yttrande innehållande motivering af hans tillstyrkande af pluralitetens mening beträffande sist nämnda paragraf. Ett uppsatt förslag till den underdåniga skrifvelse, som skulle medfölja de tre förslagen samt innehålla motivering af det af Akademien föreslagna utbytet af titeln Amanuens mot Antiqvarie upplästes och godkändes.

Till ledamöter af den historiska nämnden för år 1890 återvaldes hrr Styffe, Malmström och Forssell samt till ledamöter af den antiqvariska nämnden för samma tid hrr Zettervall, Hildebrand och Montelius.

Akademien uppdrog åt antiqvariska nämnden att inkomma med förslag till användning af Hjertbergska fondens räntemedel.

Genom val och lottning utsågos till preses och vice preses för tiden intill den 2 juni hrr Styffe och Wærn.

Till revisorer af årets räkenskaper utsågos hrr Björnstjerna och Törnebladh.

Statssamlingarne. En å hemmanet nr 3 Alfvara i Böda socken på Öland funnen guldspiral inlöstes. [1]

Två förgylda kyrkkalkar med patener, allt af silfver, samt ett hängsmycke af bergkristall och silfver, funna under golfvet i Hagby kyrka i Kalmar län, inlöstes. [2]

Ett i Oppala by, Hille sn, Gefleborgs län, gjordt fynd, tillhörande den senare jernåldern, inlöstes. [3]

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Genom nådig remiss hade till Akademien inkommit handlingar rörande Vadstena och S:t Pers församlingars anhållan att varda befriade från den enligt kontrakt med Kongl. Maj:t och kronan af den 1 juni 1825 dem åliggande skyldigheten att underhålla församlingarnas kyrka, den s. k. S:ta Brite eller klosterkyrkan. — Bland nämnda handlingar förekommer äfven en tidigare underdånig skrifvelse från församlingarna af den 30 sept. 1882 med dels ett af arkitekten Grundström, på förordnande af k. Öfverintendentsembetet uppgjordt kostnadsförslag för kyrkans iståndsättande, lydande å 137,464 kronor 75 öre, dels anhållan af församlingarne att antingen varda befriade från underhållsskyldighet eller ock erhålla af allmänna medel 10,000 kr. årligen under 10 år att användas till kyrkans restaurering. — Akademien beslöt att med framhållande af den stora förlust de fosterländska minnena

[1] Groft arbetad, trind, obetydligt smalnande mot ändarne, lagd i $4^4/_6$ hvarf, ändarne något skadade. Inv. 8629.

[2] Inv. 8630. Närmare beskrifning meddelas s. 31 f.

[3] Två ovala dubbelskaliga spännbucklor = M. 556, fyra ovala dubbelskaliga spännbucklor = *Månadsbladet* 1877 s. 480 fig. 34, bitar af en bronsten, *ett kufiskt silfvermynt*, perlor af blått glas, jernyxa, jernring; inga ben sågos. Inv. 8631.

skulle lida genom Vadstena klosterkyrkas undergång, förorda församlingarnes ofvan nämnda framställning om bidrag af allmänna medel till kyrkans reparation. [1]

Från kyrkorådet i S:t Lars' församling i Linköpings stift hade inkommit anhållan om utlåtande, huruvida Akademien hade något emot, att ett gammalt obrukbart tornur i församlingens kyrka försåldes. Akademien beslöt afgifva det svar, att från hennes sida intet hinder möter för nämnda försäljning.

Från Österhaninge församling i Strengnäs stift hade inkommit anmälan, att församlingen ämnade utbyta en församlingens kyrka tillhörig ljuskrona af glas mot en metall-ljuskrona. Akademien beslöt afgifva det svar, att hon ej för sin del har något att dervid erinra.

Visby ruiner. Från Konungens Befallningshafvande i Gotland inkomna handlingar rörande framställning af stadsfullmäktige i Visby om medgifvande att derstädes bereda ny utfartsväg från staden föredrogos å nytt. Riksantiqvarien meddelade åtskilliga anmärkningar mot nämnda åtgärd. Akademien beslöt att handlingarna rörande frågan jämte Riksantiqvariens promemoria derom skulle cirkulera bland ledamöterna. [2]

Inskrift. Från kommitterade för resande af Sten-Sture-monumentet i Arboga hade inkommit anhållan att i den af Akademien den 19 sistlidne november faststälda inskriften för nämnda monument få utbyta årtalet 1889 mot 1890. Akademien biföll denna anhållan.

Medaljförslag. Ett från svenska bryggeriföreningen inkommet förslag till prismedalj underkändes.

Den 14 januari 1890.

Akademiska ärenden. Sekreteraren meddelade, att från *die physikalisch-ökonomische Gesellschaft* i Königsberg hade ankommit

[1] Kongl. Maj:t lär hafva anbefalt k. Öfverintendentsembetet att se till, hvilka åtgärder redan i år böra vidtagas för kyrkans underhåll.

[2] Skrifvelserna och anmärkningarna komma att tryckas.

inbjudning till deltagande i firandet af sällskapets 100-års jubileum den 22 nästkommande februari. Akademien beslöt aflåta en lyckönskningsskrifvelse till sällskapet.

Sedan räkenskapsföraren redogjort för den Hjertbergska fondens ställning, beslöt Akademien, att som denna fonds kapital skulle tillsvidare bokföras 125,000 kr.

På förslag af antiqvariska nämnden beslöt Akademien, dels att på den Hjertbergska fonden år 1890 skulle uppföras följande redan betalda belopp:

till doktor L. Kolmodin, för undersökning af grottor på Stora Karlsö	kr.	400: —
för teckningar af Statens Historiska Museum tillhöriga jernföremål, före deras konservering	»	156: —
för det Antiqvariskt-topografiska arkivet: fotografier och teckningar af svenska fornminnen	»	404: —
teckningar af korstolar i Lunds domkyrka	»	300: —
artisten Sörling, anordning af teckningar m. m.	»	100: —
Tillhopa	kr.	1,360: —

dels att af denna fond skulle under samma år användas:

till doktor Ekhoff, mot skyldighet att dagligen tjenstgöra vid Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet lika många timmar som de ordinarie amanuenserne	kr.	1,000: —
till sådana undersökningar af fornlemningar inom landet, som lemna för Statens Historiska Museum värderikt resultat	»	1,000: —
till konservering af målningar å altarskåp i Statens Historiska Museum	»	500: —
till inköp af herr K. Schmidts samling af fornsaker från Södermanland	»	800: —
Transport	kr.	3,300: —

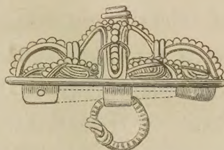
	Transport kr.	3,300: —	
till inköp af herr L. Baltzers samling af fornsaker från Bohuslän	»	350: —	
till det Antiqvariskt-topografiska arkivet	»	750: —	
	Tillhopa kr.	4,400: —	

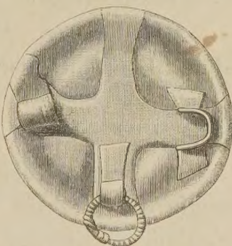
Statssamlingarne. Ett fynd af angelsaksiska och tyska mynt jämte en Torshammare af silfver från Mikels i Närs sn, Gotland, inlöstes (Inv. 8578).

Ett fynd af kufiska mynt, anträffadt vid Vikare, Viklau socken på Gotland, inlöstes (Inv. 8579).

Ett smycke af guld från yngre jernåldern, anträffadt vid Bredinge i Kastlösa sn på Öland, inlöstes (Inv. 8635), jfr fig. 1.

1.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Sedan Akademien den 5 nov. 1889 afgifvit utlåtande angående tillämnad restauration af Knifsta kyrka i erkestiftet, öfver hvilket utlåtande Knifsta församlings kyrkostämma den 6 sistl. december yttrat sig, hade Kongl. Maj:t till Akademien för förnyadt utlåtandes afgifvande öfverlemnat handlingarna rörande detta ärende. Sedan Riksantiqvarien redogjort för frågans ställning, hvilken var oförändrad sedan Akademiens förra utlåtande afgafs, och sedan Akademiens ledamöter yttrat sig i frågan, beslöt Akademien att förslag till underdånig skrifvelse skulle uppsättas med ledning af den förda diskussionen. [1]

Medaljförslag. Ett nytt från svenska bryggeriföreningen inkommet förslag till prismedalj godkändes.

[1] Om denna fråga se s. 13.

Den 28 januari 1890.

Akademiska ärenden. På förslag af Riksantiqvarien beslöts att till Akademiens tecknare utnämna artisten Olof Sörling.

Statssamlingarne. Leverans från Kongl. Myntet af 1889 års prägling af mynt och medaljer förevisades (Inv. 8644). [1]

En samling fornsaker från Vestergötland och Dal inköptes från folkskoleläraren C. G. Sahlin i Lidköping (Inv. 8646).

Riksantiqvarien anmälde, att hr friherre C. F. L. Hochschild såsom gåfva till Statens Historiska Museum öfverlemnat en sigillstamp af stål med enkedrottning Sofia Magdalenas vapen (Inv. 8645).

Riksantiqvarien redogjorde för katologiseringsarbetena inom Myntkabinettet samt af Hjertbergska och Platenska mynt- och medaljsamlingarna.

Fasta fornlemningar. Akademien beslöt att af de 1,000 kronor af Hjertbergska fondens räntemedel för år 1890, som enligt vid förra sammankomsten fattadt beslut skola användas till sådana undersökningar af fornlemningar inom landet, som lemna för Statens Historiska Museum värderikt resultat, anslå 600 kr. åt direktor Nordin för fortsatta undersökningar på Gotland.

Medaljförslag. Ett af gravören A. Lindberg inlemnadt förslag till medalj afsedd att präglas af 4:de och 5:te armé-fördelningarnes officerare öfver generalen grefve Sven Lagerberg godkändes.

Föredrag. Riksantiqvarien redogjorde för de af dr L. Kolmodin och direktor Fr. Nordin på Akademiens bekostnad under sistlidna år utförda undersökningar på Stora Karlsö. [2]

Den 11 februari 1890.

Akademiska ärenden. Preses meddelade, att Akademiens äldste ledamot hr Pehr Erik Bergfalk aflidit.

[1] Jfr längre fram.

[2] Särskilda uppsatser om dessa fynd kommer att meddelas.

Till korresponderande ledamöter invaldes hrr v. kontraktsprosten i Nerikes-Kil Johan Wahlfisk och kaptenen vid kongl. Svea Lifgarde Carl Wilhelm Edvard Ridderstad.

Statssamlingarne. Ett vid kyrkoherdebostället i Listerby sn, Blekinge, anträffadt fynd af thalermynt från 1500-talet inlöstes (Inv. 8657).

Akademien inköpte en större samling fornsaker, hufvudsakligen från norra Kalmar län (Inv. 8655).

Ett broderi från medeltiden inköptes (Inv. 8653).

Medaljförslag. Ett från kongl. Örlogsmannasällskapet inkommet förslag till förändring af frånsidan af sällskapets prismedalj godkändes.

Den 22 februari 1890.

Akademiska ärenden. Akademien fastställde ett förslag till medalj öfver general-löjtnanten Akrell.

Den 25 februari 1890.

Akademiska ärenden. Historiska nämndens medlem hr Styffe afgaf berättelse om de på nämndens föranstaltande under år 1889 utförda arbetena. [1]

Historiska nämnden afgaf redogörelse för dispositionen af de under nyss nämnda år till historiska ändamål anslagna medel af Bergerska donationen samt förslag till nämndens utgiftsstat för år 1890.

Med godkännande af sist nämnda förslag beslöt Akademien:

1. att af den behållning, som uppkommit på anslaget till författare, de 300 kr., som år 1888 beviljades professor Hjärne och som han numera afsagt sig, må anslås till att efter Riksarkivariens anordning användas till att genom mr Bliss anskaffa några afskrifter från Vatikanen af handlingar rörande Sverige, samt de öfriga 900 kr. öfverföras till anslaget för utgifvande af Oxenstiernas skrifter;

[1] Berättelsen finnes i s. 11 f. aftryckt.

2. att docenten Nyström, som utgifvit 1:a delen af Grotii bref och är sysselsatt med utgifvande af den andra, må för denna andra del med register erhålla ett arvode af 1,000 kr.;

3. att dr Sondén äfven detta år må erhålla ett anslag af 1,200 kr. för att i utländska arkiv eftersöka Oxenstiernska skrifter;

4. att till lektor Carlson må utbetalas 400 kr. för att fylla det anslag af 1,000 kr., som förlidet år tilldelades honom.

Statssamlingarne. Inlöstes: ett vid Bosarfve i Habblingbo sn på Gotland anträffadt större fynd af tyska mynt samt fornsaker af silfver (Inv. 8665); [1]

en mindre samling fornsaker från Bohuslän m. fl. landskap. [2]

Fasta fornlemningar. Sekreteraren meddelade, att Akademiens stipendiat lektor F. J. Bæhrendtz insändt berättelse om de af honom på Akademiens bekostnad sistlidna år företagna arkeologiska undersökningar i Kalmar län.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Genom nådig remiss hade Kongl. Maj:t för utlåtandes afgifvande öfverlemnat handlingar angående Okome församlings i Göteborgs stift underdåniga ansökan om tillstånd att, på grund af beslutadt uppförande af ny kyrka, få nedrifva den gamla. Akademien beslöt att under vanliga vilkor tillstyrka nådigt bifall till nämnda ansökan. [3]

Genom nådig remiss hade Kongl. Maj:t för utlåtandes afgifvande öfverlemnat handlingar angående Elfkarleby församlings i erkestiftet underdåniga anhållan om nådig fastställelse

[1] Beskrifning af fyndet kommer framdeles att lemnas.

[2] Ett i *yxform arbetadt bernstensstycke* (längd 12,4 cm, eggens längd 2,95 cm, största tjocklek 3,15 cm, banens bredd 2,2 cm, vigt 66,57 gr), funnet på Instön i Marstrands skärgård, två flintdolkar, en delvis bearbetad flisa af flinta, ett lerkärl och två bitar af ett annat, funna i en grusbacke vid Hult i Askims sn, Vestergötland; en hålcelt af brons, funnen i trakten af Varberg, en bågfibula af brons, funnen i Vreta klosters sn, Östergötland, en jernsax och en benpryl funna i Hvetlanda sn, Småland; en »Cabinets Courir Bricka». Inv. 8632.

[2] Kongl. Maj:t har den 3 april godkänt Akademiens hemställan.

af ritning och kostnadsförslag beträffande förändringar af fönster, altarring, orgelläktare jämte andra restaureringsåtgärder i församlingens kyrka, i hvilket ärende kongl. Öfverintendentsembetet afgifvit infordradt underdånigt utlåtande. Akademien beslöt dels tillstyrka nådig stadfästelse, dels instämma i Öfverintendentsembetets erinran, att den föreslagna restaurationen af kyrkans freskomålningar måtte anförtros åt fullt kompetent person. [1]

Från pastorsembetet i Skultuna församling i Vesterås stift hade inkommit hembud till inlösen af en altarprydnad och ett skulpteradt skåp, båda tillhöriga församlingens kyrka, jämte kyrkostämmoprotokoll utvisande församlingens önskan att försälja nämnda inventarier. Akademien beslöt afgifva det svar, att altarprydnaden och skåpet ej äro behöfliga för de under Akademiens inseende stälda statssamlingarna samt att Akademien ej för sin del har något att erinra mot försäljningen.

Från pastorsembetet i Bälinge församling i Strengnäs stift hade inkommit anhållan om bifall till beslutadt upptagande af ett nytt fönster i församlingens kyrka. Akademien beslöt för sin del medgifva den tillämnade åtgärden.

Medaljförslag. Ett förslag till medalj afsedd att präglas af Elfsborgs läns södra kongl. Hushållningssällskap godkändes.

Ett från chefen för kongl. Sjökrigsskolan inkommet förslag till belöningsjetton, afsedd att utdelas bland skolans kadetter, godkändes med någon förändring.

Den 8 mars 1890.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Genom nådig remiss hade Kongl. Maj:t för skyndsamt afgifvande af underdånigt utlåtande öfverlemnat handlingar angående tillämnad restauration af Danmarks kyrka i erkestiftet. Akademien beslöt att i underdånig skrifvelse uttala sig för de föreslagna åtgärderna, men att tillika hemställa:

[1] Kongl. Maj:t har den 28 mars 1890 bestämt, att uppdraget att restaurera medeltidsmålningarne och epitafierna skall anförtros åt person, hvars kompetens i sådant afseende blifvit af Akademien godkänd.

att jämte de i koret befintliga grafhällarne äfven de tvänne, som finnas i stora gången, må uppsättas å vapenhusväggarnes innersida samt

att, då Akademien ej för närvarande kan yttra sig om de å kyrkans väggar och hvalf befintliga, nu öfverkalkade målningarna, nadigt stadfästande af restaurationsplanen, för så vidt den gäller skrapning och färgning af väggar och hvalf samt korpanelens uppförande, ej må ske förr än nämnda målningar blifvit genom församlingens försorg och under Riksantiqvariens tillsyn blottade och sålunda visshet vunnits, i hvilket skick de befinna sig.[1]

Den 20 mars 1890.

Akademiska ärenden. Till von Beskows stipendiat utsågs fil. licentiaten Bernhard Salin.

Statssamlingarna. En vid Snoder i Sproge sn på Gotland funnen spirallagd guldten inlöstes (Inv. 8668).[2]

En mindre samling fornsaker af sten från Dal inköptes (Inv. 8669).

Riksantiqvarien meddelade, att Svenska Fornminnesföreningen såsom gåfva till de under Akademiens inseende stälda samlingarna öfverlemnat åtskilliga böcker, fotografier och teckningar af svenska kyrkor m. m.

Fasta fornlemningar. Akademien beslöt att af anslaget till fornlemningars undersökande för innevarande år tilldela:

lektor F. J. Bæhrendtz, för undersökningar på Öland	kr.	400: —
artisten O. Sörling, för fotografiskt afbildande af gotländska kyrkor	»	632: —
amanuensen B. Salin för grafundersökningar		400: —

[1] Kongl. Maj:t bestämde den 13 mars att, innan nytt golf inlägges i kyrkan, såväl de i korets som de i kyrkans golf befintliga grafhällar flyttas till vapenhuset samt att skrapning och färgning af kyrkans väggar och hvalf invändigt samt anbringande i koret af panel ej må ega rum förrän väggarnes och hvalfvens målningar blifvit genom församlingens försorg under Riksantiqvariens tillsyn blottade och visshet vunnits, i hvilket skick de befinna sig.

[2] Hittades i en åker; vigt 168 gr.

På förslag af antiqvariska nämnden beslöt Akademien att af Bergerska fondens räntemedel för 1890 förutom följande redan beslutade belopp, nämligen

till hr Montelius sasom bidrag till utgifvande af hans arbete *La civilisation primitive en Europe*	kr. 1,000: —
till dr Ekhoff för en utländsk studieresa, under förutsättning att han från annat håll erhåller ett liknande belopp	» 1,000: —

anvisa:

till utförande af runstensplanscher	kr. 500: —
till arkeologiska undersökningar	» 1,000: —
till undersökningar på Björkö och deras bearbetande	» 500: —
till vetenskapliga arbeten och resor	» 1,500: —

Medaljförslag. Förändradt förslag till omskriften å åtsidan af svenska bryggareföreningens prismedalj godkändes.

Historiska nämndens berättelse för år 1889.

Axel Oxenstiernas skrifter.

Arbetet för utgifning af rikskansleren *Axel Oxenstiernas Skrifter och Brefvexling* har under förlidet år 1889 fortgatt dels med förberedande undersökningar och afskrifning i arkiven, dels med korrekturläsning och tryckning.

I Riksarkivet har fortsättningen af riksmarsken Jakob de la Gardies bref från och med 1630 till 1652 blifvit afskrifven, likasom samlingen af fältmarskalken Johan Banérs bref till och med 1638, samt dessutom en mängd der förvarade bref af Axel Oxenstierna till åtskilliga personer.

Äfven har varit tillfälle att der afskrifva en mängd af den berömde Hugo Grotii bref för de sista fem åren, 1641 till 1645, hvilka hittills icke varit utgifna och finnas uti ett handskriftsband, tillhörande kongl. Biblioteket i Dresden.

Doktor Per Sondén har under förliden sommar besökt statsarkiven i Berlin, Wien, Dresden, Magdeburg och Breslau samt rådhusarkiven i de båda sistnämnda städerna samt derjämte dem i Halberstadt, Rostock och Stralsund. Besöket i det förstnämnda gälde dock blott komplettering ur en samling Cleveska och Neuburgska papper, som först nyligen blifvit ordnade. Antalet af de under resan tagna eller efteråt från en del af förenämnda orter erhållna afskrifter går till 310 stycken.

Den under år 1888 begynta tryckningen af Hugo Grotii bref har efter ett längre afbrott under förliden sommar fortgatt, och blef förra bandet färdigt på hösten. Det senare bandet lades derefter genast under pressen och voro vid årets slut 7 ark färdiga.

Äfven riksdrotsen Gabriel Gustafsson Oxenstiernas bref hafva begynt tryckas, och hade arbetet vid årets slut hunnit ungefär lika långt som på det förenämnda bandet.

Stockholm den 24 februari 1890.

C. G. Styffe.

Erengisle Tyrgilssons sigill.

Uti Svenskt Diplomatarium del 3, nr 2517 finnes aftryckt ett af riddaren Anund Röriksson (snedbjelke) utfärdadt bref, hvilket säges vara besegladt af brefutgifvaren, konungens kansler herr Filip, herr Tord Bonde, brefutgifvarens bröder kaniken Folke och Birger samt hans syster fru Kristina. Af sigillen saknas numera det tredje och femte. Det sjette innehåller en bat och skall enligt diplomatariet haft till omskrift *Thordonis Thurk(illi)*. Deraf har dragits den slutsatsen, att det tillhört riddaren Tord Bonde, som således skulle varit son till en Torkel.[1] Detta är emellertid oriktigt. I handskriften *Biographica*

[1] Se härom *Svenskt biografiskt lexikon.* Ny följd 2, s. 189 ff.

illustrium virorum[1] återgifver nämligen Peringsköld omskriften med *S' Eringislonis Thyrk* . . . ., och vid en granskning af sjelfva sigillet finner man, att af den ofullständiga omskriften ännu kan läsas . . . RINGISLONIS THYRK . . . Sigillet har således ej tillhört Tord Bonde, utan en Erengisle Tyrgilsson. Han var sannolikt gift med den i brefvet omnämda fru Kristina och har tydligen beseglat i stället för henne.

2.

Då detta sigill ej finnes intaget i det af B. E. Hildebrand utgifna arbetet *Svenska sigiller från medeltiden* och oriktiga slutsatser i fråga om Bondeslägtens genealogi dragits af den fellästa omskriften, lemnas här (fig. 2) en afbildning af detsamma.

K. H. K.

Två prejudikat i fråga om äldre kyrkomålningar.

Som bekant hafva de målningar, med hvilka våra förfäder prydde kyrkornas murar och hvalf, i de flesta fall af senare slägten, som hyllade en annan smak, blifvit skylda genom hvitlimning eller öfverrappning. En tid har dessvärre funnits, då man icke kunde tänka sig något vackrare eller åtminstone något snyggare och värdigare än en slät, hvit yta. För att åstadkomma sådana måste hvad forna tider med frikostighet och med användande af sin bästa konstnärliga begåfning skapat, försvinna och dermed så många och oskattbara vittnesbörd om forna tiders lif. Genom denna öfverrappnings-mani hafva vi lidit en nationalförlust, hvilken visserligen icke kan bestämmas till kronor och ören, men det oaktadt är mycket stor — en förlust för vårt vetande om det lif, som fordom i våra bygder lefdes.

[1] I Riksarkivet sign. *F. h. 29.*

Om man på vissa ställen ännu beherskas af denna mani, så må dock med glädje framhållas, att en vändning till det bättre börjat uppenbara sig. Ur helsoskäl har man protesterat mot de rent hvita murarna, smaken har ock börjat skifta om åt det håll, att man önskar dekorera med färg. Vi kunna alltså hoppas, att för de gamla, bortgömda, ibland alldeles bortglömda kyrkomålningarne en uppståndelsens tid skall vara kommen. Också egnas dem nu mera uppmärksamhet än förr, inom flere församlingar har hogen vaknat att få kyrkans inre åter klädt i den gamla färgskruden.

Men mot ett snabbt fortgående i denna riktning reser sig ett hinder af ganska allvarlig beskaffenhet — detsamma som står i vägen för så mycket annat här i verlden, nämligen bristen på penningar. Det är äfven något annat, som i detta afseende verkat hinderligt, det att man icke haft riktigt klart för sig, å hvilken sida skyldigheten låg att vidtaga åtgärder för de gamla målningarnes befriande från det skylande täckelset. Tydligen finnes inom vida kretsar en benägenhet att skjuta denna skyldighet öfver på forskningens målsmän och på staten: om man ville, för att vinna ökad kunskap om forna tider, få fram målningar, så vore detta icke församlingens sak, utan det allmännas. Församlingen hade väl på eget bevåg begått den vandalismen att öfverstryka målningarne, hvarigenom de icke allenast undandrogos studierna, utan ock togo skada. Församlingen vore nu villig att låta den gamla bildverlden åter framträda och fägna sig åt den — allenast en annan, staten eller någon mecenat, ville betala hvad det kostade för att få den dumhet, som församlingen tidigare gjort sig skyldig till, upphäfd. Med en sådan uppfattning har jag icke kunnat förlika mig. Har församlingen begått en dumhet, skall hon ock, så snart hon inser detta, söka godtgöra den. Skulle det af något skäl visa sig för församlingen omöjligt att bära de kostnader, som af en tidigare generations dumhet vallats, då, men endast då, må den frågan tagas upp, huruvida det ej är möjligt att från andra håll få nödiga medel.

Två prejudikat hafva nu gifvits, som äro af synnerlig vigt för utredandet af denna fråga och som synas mig i hög grad glädjande. Jag vill här i korthet redogöra för dem.

I Knifsta kyrka i Uppsalatrakten hafva de gamla målningarne blifvit öfverrappade. Hvarjehanda reparationsåtgärder voro påtänkta och framställning derom gjordes till regeringen. Bland annat ville man jämna den norra väggen i kyrkan och i densamma upptaga en dörr, som gjorde det möjligt att från sakristian stiga upp i predikstolen. Man var äfven villig att låta restaurera takets öfverkalkade målningar, savida de ansågos deraf vara förtjenta samt medel dertill erhölles dels af staten dels genom enskilda bidrag; om ej dylikt bidrag erhölles, komme kyrkans tak och väggar att ånyo kalkbestrykas.

Fran Akademien infordrades utlatande öfver församlingens framställning. Ett af mig framlagdt skrifvelseförslag blef af Akademien godkändt, af följande innehåll: bifall till upptagande af dörren till predikstolen samt jämnande af murarnes insidor afstyrktes, intill dess församlingen latit blotta de a murarne förekommande målningarne, ty dessförutom var det omöjligt att säga, i hvilken mon målningarne skulle lida skade genom upptagandet af dörren och murens jämnande.

Församlingen gafs tillfälle att yttra sig om denna Akademiens framställning och bestridde församlingen, som sade sig för bekostande af kyrkans reparation icke ega annan tillgang än lösesumman för en till Statens Historiska Museum såld silfverkanna, att afseende fästes vid Akademiens yrkande angaende väggarnas afkalkande.

Akademien fick åter yttra sig i frågan och äfven nu godkände Akademien ett af mig framlagdt skrifvelseförslag, hvilket var af följande lydelse:

Det är för Akademien omöjligt att uttala sig rörande de tillämnade åtgärderna med afseende på kyrkans norra innervägg, äfvensom rörande lämpligheten att återställa hvalfmålningarne, innan malningarne a savål väggar som hvalf blifvit

blottade. Akademien har ej till sitt förfogande medel, som kunna användas för målningarnes blottande, hvadan kostnaden för detta arbete måste bestridas af församlingen, derest icke Kongl. Maj:t vill anvisa för ändamålet nödiga medel».

»Församlingen är icke villig att bestrida kostnaden för målningarnes blottande. Akademien får med afseende härpå framhålla, att kostnaden härför upptager tvänne poster: kostnaden för ställningars uppförande samt dagsverkskostnaden för de personer, som verkställa målningarnes blottande genom affjällande af den dem betäckande kalkskorpan. Skola hvalfven på nytt rappas, måste församlingen för sådant ändamål anskaffa ställningar, hvadan Akademien i detta fall icke ifrågasatt någon ny kostnad. Derest tillåtelse af Kongl. Maj:t gifves till förnyande af hvitlimningen, måste den nuvarande ytan skrapas, d. v. s. äfven den återstående kostnaden skulle församlingen få vidkännas. Väl må medgifvas, att skrapningen af den nuvarande ytan kan gå hastigare och derför blifva billigare än det omsorgsfulla affjällandet af hvitlimningen, men den skilnad i kostnad, som deraf betingas, torde ej förtjena något afseende, alldenstund Akademien, derest hvitlimningen skall utan vidare förnyas, måste anhålla om nådig föreskrift derom, att skrapningen företages med den försigtighet, att ej de underliggande målningarne skadas. Således ej heller i detta fall har Akademien föreslagit någon nämnvärd extra kostnad.»

»Akademien, som icke kan underlåta att anse, att en viss kontinuitet finnes i församlingen[1], så att det kan tillkomma en nuvarande generation att godtgöra hvad en tidigare generation gjort egenmäktigt eller i förvänd riktning, får derföre förnya sin förra anhållan, att Knifsta församling må få sig ålagdt att blotta målningarne, på det Akademien må sättas i tillfälle att afgifva det underdåniga utlåtande Kongl. Maj:t infordrat.»

»Hvad kostnaden för målningarnes restaurerande beträffar, kan det väl anses vara för tidigt att uttala sig derom, innan

[1] Församlingen hade förklarat sig icke ega någon skuld till öfverrappningen, alldenstund denna skett för länge sedan.

det kunnat pröfvas, huruvida en restauration behöfver ifrågakomma. Men då församlingen uppgifvit, att hon för bestridande af de nödiga kostnaderna icke eger annan tillgång än lösesumman för den — — omtalade silfverkannan, hvilken lösesumma af Akademien utbetalats med 5,296 kronor 80 öre, får Akademien i underdånighet framhålla att, då Anders Berg och Anna Grey förärat denna kanna till att vara en prydnad för Knifsta kyrka, det ej torde få anses obilligt, om en del af lösesumman i sin ordning användes till kyrkans prydnad, äfven om deraf skulle blifva en följd, att en mindre del af kostnaden för den nödig befunna restaurationen på annat sätt anskaffas. Otaliga församlingar i vårt land, som ej kunna bereda sig någon tillgång genom försäljande af dyrbarheter, som i forna tider blifvit till kyrkan skänkta, få vidkännas dryga kostnader för restaurerande af sina kyrkor».

Kongl. Maj:t föreskref den 14 februari, »att vid arbetenas utförande — — skall iakttagas, att kyrkans gamla hvalfdekoration blottas och bibehålles, att — — epitafiet och vapensköldarne qvarlemnas å sina nuvarande platser[1] — — äfvensom »att genombrytning af kyrkans norra långvägg, för beredande af uppgång till predikstolen, och jämnande af kyrkomurens insidor ej må utföras, förr än, enligt de närmare bestämmelser Riksantiqvarien vid besök å stället eger meddela, å murarne förekommande öfverkalkade målningar blifvit blottade å mindre murytor och till den omfattning, som af Riksantiqvarien anses ovilkorligen nödvändig för ett ungefärligt bedömande af målningarnes beskaffenhet, börande, om häraf synes framgå, att målningarne äro af intet eller föga värde, af Akademien meddelas tillstånd till murarnes jämnande och uppgångens upptagande, men i motsatt fall frågan härom å nyo underställas Kongl. Maj:ts pröfning».

Församlingen blottade fullständigt väggmålningarne, men som de voro så skadade, att en restauration ej kunde ifragasättas, har Akademien gifvit tillstånd till de åtgärder, som

[1] Församlingen hade velat taga bort den.

församlingen önskade vidtaga med afseende på den norra muren.

Danmarks församling i erkestiftet har hos Kongl. Maj:t begärt godkännande af ett förslag till restauration. Akademien deröfver hörd, yttrade bland annat:

»Restaurationsförslaget upptager äfven skrapning, lagning, vattenrifning och affärgning af kyrkans väggar och hvalf samt anbringande i koret af ett panel af altarets höjd. I anledning häraf får Akademien anmäla, att väggar och hvalf i Danmarks kyrka fordom blifvit målade samt att de der förekommande, nu öfverrappade målningarne torde vara af synnerligt intresse för studiet af vår medeltidskonst, alldenstund de, enligt anteckningar från 1600-talet, tillhöra två olika, om än närliggande perioder. Bland målningarne i kyrkans vestra del funnos riksrådet Magnus Grens och hans andra hustrus vapen, hvadan dessa målningar synas vara tillkomna under perioden 1462—1473 — målningar från denna tid äro i våra kyrkor ganska sällsynta. De i kyrkans östra del förekommande målningarne, bland hvilka fanns erkebiskop Jakob Ulfssons vapen, äro något senare och uppgifvas vara »af en ogemen målning, med skära färger och god teckning». Som Danmarks kyrka år 1491 försågs med nya fönster, af hvilka ett måladt — nu förstördt — var bekostadt af domherren i Uppsala Hans Kröpelin d. y., är det antagligt, att den östra delens målningar äro från samma tid».

Akademien begärde derföre, att skrapning och färgning af väggar och hvalf samt uppförande af korpanelen icke måtte medgifvas förr än väggarnes och hvalfvens målningar blifvit genom församlingens försorg under Riksantiqvariens tillsyn blottade och visshet vunnits, i hvilket tillstånd de sig befinna.

Kongl. Maj:t har äfven, såsom s. 10 blifvit omnämndt, godkänt denna Akademiens framställning.

Hans Hildebrand.

Förteckning

på de svenska och utländska lärda samfund, med hvilka Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien står i bytesförbindelse vid ingången af år 1890.[1]

Belgien.

*1. *Anvers.* Académie royale d'archéologie.
2. *Arlon.* Institut archéologique du Luxembourg.
*3. *Bruxelles.* Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique.
4. *Bruxelles.* Société royale de numismatique de Belgique.
5. *Bruxelles.* Société d'archéologie.
*6. *Liège.* Institut archéologique.
7. *Mons.* Cercle archéologique.

Canada.

8. *Ottawa.* Institut Canadien-Français.

Costa Rica.

9. *San José.* Museo nacional.

Danmark.

*10. *Köpenhamn.* Kongel. danske Videnskabernes Selskab.
*11. *Köpenhamn.* K. Oldskriftselskabet.

Finland.

*12. *Helsingfors.* Finska vetenskapssocieteten.
13. *Helsingfors.* Finska fornminnesföreningen.
14. *Åbo.* Bestyrelsen för Åbo stads historiska museum.

Frankrike.

15. *Aix.* Académie des sciences, agriculture, arts et belles lettres.
16. *Alençon.* Société historique et archéologique de l'Orne.
17. *Angoulême.* Société archéologique et historique de la Charente.
18. *Autun.* Société Éduenne.
19. *Avranches.* Société d'archéologie, de littérature, sciences et arts.
20. *Bayeux.* Société d'agriculture, des sciences, arts et belles lettres.
21. *Beaune.* Société d'archéologie, d'histoire et de littérature.
22. *Besançon.* Académie des sciences, belles lettres et arts.
23. *Béziers.* Société archéologique, scientifique et littéraire.
24. *Bordeaux.* Société archéologique.
25. *Boulogne-sur-Mer.* Société académique de l'arrondissement de Boulogne-sur-Mer.

[1] En tidigare förteckning finnes meddelad i Månadsbladet för år 1885 s. 42 f. Antalet uppgick då till 145. * utmärker de sällskap, med hvilka bytesförbindelse var inledd före 1880 (i allt 29).

26. *Bourges.* Société des antiquaires du centre.
27. *Brive.* Société scientifique, historique et archéologique de la Corrèze.
28. *Caen.* Académie nationale des sciences, arts et belles lettres.
29. *Carcassonne.* Société des arts et des sciences.
30. *Chambéry,* Société savoisienne d'histoire et d'archéologie.
31. *Châteaudun.* Société dunoise.
32. *Château-Thierry.* Société historique et archéologique.
33. *Compiègne.* Société française d'archéologie pour la conservation et la déscription des monuments.
34. *Constantine.* Société archéologique de la province de Constantine.
35. *Dax.* Société de Borda.
36. *Dijon.* Académie des sciences, arts et belles lettres.
37. *Dijon.* Commission des antiquités du département de la Côte-d'Or.
38. *Gap.* Société d'études des Hautes-Alpes.
39. *Grenoble.* Académie Delphinale.
40. *Lyon.* Société académique d'architecture.
41. *Lyon.* Société d'anthropologie
42. *Montpellier.* Société archéologique.
43. *Nancy.* Société d'archéologie Lorraine.
44 *Nice.* Société des lettres, sciences et arts des Alpes maritimes.
45. *Orléans.* Societé archéologique de l'Orléanais.
46. *Paris.* Musée Guimet.
47. *Paris.* Société académique indo-chinoise de France.
48. *Paris.* Société des antiquaires de France.
49. *Paris.* .Comité des travaux historiques.
50. *Paris.* Bibliothèque Sainte-Géneviève.
51. *Périgueux.* Société historique et archéologique du Périgord.
52. *Poitiers.* Société des antiquaires de l'ouest.
53. *Rennes.* Société archéologique d'Ille-&-Vilaine.
54. *Rodez.* Société des lettres, sciences et arts.
55. *Romans.* Bulletin d'histoire ecclesiastique et d'archéologie réligieuse.
56. *Saint-Omer.* Société des antiquaires de la Morinie.
57. *Saint-Brieuc.* Société d'émulation des Côtes-du-Nord.
58 *Saint-Quentin.* Société académique.
59. *Sens.* Société archéologique.
60. *Tours.* Société archéologique de Touraine.
61. *Troyes.* Société d'agriculture, sciences, arts et belles lettres.
62. *Vannes.* Société polymathique de Morhiban.

Grekland.

63. *Athen.* Deutsches archäologisches Institut.

Italien.

64. *Cagliari.* Reale museo di antichità.
65. *Milano.* Società italiana di science naturali.
66. *Pisa.* Reale scuola superiore di Pisa.
*67. *Rom.* Instituto di corrispondenza archeologica.
68. *Rom.* Museo preistorico etnografico.

Japan.

69. *Tokio.* Universitetet.

Luxembourg.

70. *Luxembourg.* Institut luxembourgeois.

México.

71. *Mexico.* Secretaria de hacienda. Departemento de biblioteca y compilacion.

Neederland.

72. *Haarlem.* La bibliothèque du musée Teyler.
73. *Haarlem.* Nederlandsche Maatschappij ter Bevordering van Nijverheid.
74. *Haarlem.* Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen.
75. *Leeuwarden.* Friesch Genootschap van Geschied-Oudheid-en Taalkunde.
76. *Leyden.* Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde.
77. *Utrecht.* Historisch Genootschap.
78. *Utrecht.* Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.
79. *Zwolle.* Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis.

Nordamerikas Förenta Stater.

80. *Baltimore.* Archæological institute of America.
81. *Chicago.* Newberry library.
82. *Chicago.* American antiquarian and oriental journal.
83. *Philadelphia.* Numismatic and antiquarian society.
84. *Philadelphia.* Academy of natural sciences.
85. *St. Louis.* Missouri historical society.
86. *Utica.* Oneida historical society.
*87. *Washington.* Smithsonian institution.
88. *Washington.* Anthropological society.
89. *Wilkes Barré.* Wyoming historical and geological society.

Norge.

90. *Bergen.* Bergens museum.
*91. *Kristiania.* Videnskabs-Selskabet.
*92. *Kristiania.* Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers Bevaring.
*93. *Throndhjem.* Norske Videnskabers Selskab.
94. *Tromsö.* Tromsö museum.

Rumänien.

95. *Bukarest.* Academia Romana.

Ryssland.

*96. *Dorpat.* Gelehrte estnische Gesellschaft.
97. *Minoussinsk.* Musée local.
98. *Mitau.* Kurländische Gesellschaft für Literatur und Kunst.
99. *Moskwa.* Société archéologique.

100. *Reval.* Ehstländische literarische Gesellschaft.
101. *Riga.* Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands.
*102. *St. Petersburg.* Société impériale archeologique.
*103. *St. Petersburg.* Académie impériale des sciences.
*104. *St. Petersburg.* Commission impériale d'archéologie.

Schweiz.

105. *Aarau.* Historische Gesellschaft des Kantons Aargau.
106. *Basel.* Historische und antiquarische Gesellschaft.
107. *Bern.* Historischer Verein des Kantons Bern.
108. *Bern.* Allgemeine geschichtsforschende Gesellschaft der Schweiz.
109. *Chur.* Historisch-antiquarische Gesellschaft von Graubünden.
110. *Frauenfeld.* Historischer Verein des Kantons Thurgau.
111. *Genève.* Institut national Génevois.
112. *Genève.* Société suisse de numismatique.
113. *Genève.* Société d'histoire et d'archéologie.
114. *Glarus.* Historischer Verein.
115. *Luzern.* Historischer Verein der fünf Orte Luzern, Uri, Schwyz, Unterterwalden und Zug.
116. *Schaffhausen.* Historisch-antiquarischer Verein.
117. *Zürich.* Antiquarische Gesellschaft.

Serbien.

118. *Belgrad.* Serbische archäologische Gesellschaft.

Spanien.

119. *Madrid.* Real Academia de la historia.

Storbritannien och Irland.

120. *Aberdeen.* New Spalding club.
121. *Dublin.* Royal Irish academy.
122. *Edinburgh.* Society of antiquaries of Scotland.
123. *Glasgow.* Glasgow archæological society.
124. *London.* Numismatic society.
125. *London.* St. Pauls ecclesiological society.
126. *London.* Royal historical society.
127. *London.* Anthropological institute of Great Britain and Ireland.
128. *London.* Royal archæological institute of Great Britain and Ireland.
129. *Oxford.* Bodleian library.

Sverige.

130. *Göteborg.* Vetenskaps- och vitterhets-samhället.
*131. *Stockholm.* Vetenskapsakademien.
*132. *Uppsala.* Vetenskapssocieteten.

Turkiet.

133. *Konstantinopel.* Société philologique Grecque.

Tyskland.

134. *Altenburg.* Geschichts- und alterthumsforschende Gesellschaft des Osterlandes.
135. *Ankum.* Verein für Geschichte und Alterthumskunde des Hasegaues.
136. *Annaberg.* Verein für Geschichte von Annaberg und Umgegend.
137. *Augsburg.* Historischer Verein für Schwaben und Neuburg.
138. *Bamberg.* Historischer Verein für Oberfranken.
139. *Bayreuth.* Historischer Verein für Oberfranken.
*140. *Berlin.* K. Akademie der Wissenschaften.
*141. *Berlin.* Anthropologische Gesellschaft.
142. *Berlin.* Verein für Geschichte der Mark Brandenburg.
143. *Berlin.* Verwaltungs-Ausschuss des Gesammtvereins der deutschen geschichts- und alterthumsforschende Vereine.
144. *Berlin.* Gesellschaft für deutsche Philologie.
145. *Bonn.* Verein von Alterthumsfreunden im Rheinlande.
146. *Bonn.* Historische Gesellschaft des Künstlervereins.
147. *Bremen.* Verein für Bremische Geschichte und Alterthumskunde.
148. *Breslau.* Verein für das Museum schlesischer Altertümer.
149. *Breslau.* Verein für die Geschichte und Alterthum Schlesiens.
150. *Breslau.* Schlesische Gesellschaft für vaterländische Kultur.
151. *Chemnitz.* Verein für Chemnitzer Geschichte.
152. *Colmar.* Société d'histoire naturelle.
153. *Danzig.* Naturforschende Gesellschaft.
154. *Darmstadt.* Historischer Verein für das Grossherzogthum Hessen.
155. *Dessau.* Verein für Anhaltische Geschichte und Alterthumskunde.
156. *Donaueschingen.* Verein für Geschichte und Naturgeschichte der Baar und der angrenzenden Landestheile.
157. *Dresden.* Verein für kirchliche Kunst im Königreich Sachsen.
158. *Dresden.* K. Sächsischer Alterthumsverein.
159. *Eichstätt.* Historischer Verein.
160. *Eisenberg.* Geschichts- und altertumsforschender Verein.
161. *Eisleben.* Verein für Geschichte und Altertümer der Grafschaft Mansfeld.
162. *Elberfeld.* Bergischer Geschichtsverein.
163. *Emden.* Gesellschaft für bildende und vaterländische Alterthümer.
164. *Erfurt.* Verein für die Geschichte und Alterthumskunde von Erfurt.
165. *Frankfurt a. M.* Verein für Geschichte und Alterthumskunde.
166. *Fellin.* Literarische Gesellschaft.
167. *Frauenburg.* Historischer Verein für Ermland.
168. *Freiberg.* Alterthumsverein.
169. *Freiburg in B.* Gesellschaft für Beförderung der Geschichts- Altertums- und Volkskunde.
170. *Freiburg in B.* Kirchlich-historischer Verein für die Erzdiöcese Freiburg
*171. *Friedrichshafen a. B.* Verein für Geschichte des Bodensees und seiner Umgebung.

172. *Giessen.* Oberhessischer Geschichtsverein.
173. *Greifswald.* Rügisch-Pommerscher Geschichtsverein.
174. *Görlitz.* Oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften.
175. *Hall.* Historischer Verein für das Würtembergische Franken.
176. *Hamburg.* Verein für Hamburgische Geschichte.
177. *Hanau.* Hanauer Bezirksverein für Hessische Geschichte.
*178. *Hannover.* Historischer Verein für Nieder Sachsen.
179. *Hohenleuben.* Voigtländischer alterthumsforschender Verein.
180. *Ingolstadt.* Historischer Verein in und für Ingolstadt.
181. *Insterburg.* Altertumsgesellschaft.
182. *Jena.* Verein für Thüringische Geschichte und Alterthumskunde.
183. *Kahla.* Verein für Geschichts- und Alterthumskunde.
184. *Kassel.* Verein für hessische Geschichte und Landeskunde.
185. *Kempten.* Allgäuer Alterthumsverein.
186. *Kiel.* Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte.
187. *Kiel.* Schleswig-Holsteinisches Museum vaterländischer Alterthümer.
188. *Karlsruhe.* Grossherzoglich Badisches General-Landes-Archiv.
189. *Karlsruhe.* Badische historische Commission.
190. *Köln.* Stadtarchiv.
191. *Königsberg.* Alterthumsgesellschaft Prussia.
*192. *Königsberg.* Physikalisch-oekonomische Gesellschaft.
193. *Leipzig.* K. sächsische Gesellschaft der Wissenschaften.
194. *Leipzig.* Deutsche Gesellschaft zur Erforschung vaterländischer Sprache und Alterthümer.
195. *Leisnig.* Geschichts- und Alterthums-Verein.
196. *Lübben.* Niederlausitzer Gesellschaft für Anthropologie und Urgeschichte.
197. *Lübeck.* Verein für lübeckische Geschichte und Alterthumskunde.
198. *Lüneburg.* Museumsverein für das Fürstenthum Lüneburg.
199. *Magdeburg.* Verein für die Geschichte und Alterthumskunde des Herzogthums und Erzstifts Magdeburg.
200. *Marienwerder.* Historischer Verein für den Regierungsbezirk Marienwerder.
201. *Meiningen.* Hennebergischer altertumsforschender Verein.
202. *Meissen.* Verein für die Geschichte der Stadt Meissen.
203. *Metz.* Gesellschaft für Lothringische Geschichte und Altertumskunde.
204. *München.* Alterthumsverein.
205. *München.* Historischer Verein von Ober-Bayern.
206. *München.* K. bayerische Akademie der Wissenschaften.
207. *München.* Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte.
*208. *München.* K. bayerisches Nationalmuseum.
209. *Münster.* Verein für Westfälische Geschichte und Alterthumskunde.
210. *Mölln.* Verein für die Geschichte des Herzogthums Lauenburg.
211. *Neisse.* Philomatische Gesellschaft.
212. *Neuburg a. D.* Historischer Verein.
*213. *Nürnberg.* Germanisches Museum.
214. *Nürnberg.* Verein für Geschichte der Stadt Nürnberg.
215. *Oldenburg.* Oldenburger Landesverein für Alterthumskunde.
216. *Osnabrück.* Verein für Geschichte uud Landeskunde.
217. *Plauen.* Alterthumsverein.

218. *Posen.* Towarzystwo przyjaciót nauk.
219. *Posen.* Historische Gesellschaft für die Provinz Posen.
220. *Regensburg.* Historischer Verein von Oberpfalz und Regensburg.
221. *Rottweil.* Altertumsverein.
222. *Saarbrücken.* Historischer Verein für die Saargegend.
223. *Salzwedel.* Altmärkischer Verein für vaterländische Geschichte.
224. *Sangerhausen.* Geschichts- und Alterthumsverein von Sangerhausen und Umgegend.
225. *Schmalkalden.* Verein für Hennebergische Geschichte und Landeskunde.
*226. *Schwerin.* Verein für Meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde.
227. *Speier.* Historischer Verein der Pfalz.
228. *Stade.* Verein für Geschichte und Altertümer der Herzogthümer Bremen und Verden.
*229. *Stettin.* Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde.
230. *Strassburg.* Historisch-litterarischer Zweigverein des Vogesenclubs.
231. *Stuttgart.* Würtembergischer Alterthumsverein.
232. *Trier.* Gesellschaft für nützliche Forschungen.
*233. *Ulm.* Verein für Kunst und Alterthum in Ulm und Oberschwaben.
234. *Wernigerode.* Harzverein für Geschichte und Alterthumskunde.
235. *Wiesbaden.* Verein für Nassauische Alterthumskunde und Geschichtsforschung.
236. *Wolfenbüttel.* Ortsverein für Geschichte und Altertumskunde.
237. *Worms.* Alterthumsverein.
338. *Würzburg.* Historischer Verein von Unterfranken und Aschaffenburg.
239. *Zwickau.* Altertumsverein für Zwickau und Umgegend.

Österrike—Ungern.

240. *Agram.* Société archéologique croate.
241. *Budapest.* K. ungarische Akademie der Wissenschaften.
242. *Graz.* Historischer Provinzialverein für Steiermark.
243. *Hermannstadt.* Verein für siebenbürgische Landeskunde.
244. *Innsbrück.* Ferdinandeum.
245. *Klagenfurt.* Geschichtsverein für Kärnten.
246. *Krakau.* Académie des sciences.
247. *Laibach.* Historischer Provinzialverein für Krain.
248. *Leipa.* Nordböhmischer Excursions-Club.
249. *Lemberg.* Institut d'Ossolinski.
250. *Linz.* Museum francisco-carolinum.
251. *Prag.* K. böhmische Gesellschaft der Wissenschaften.
252. *Prag.* Archæologischer Verein des Museums des Königreiches Böhmen.
253. *Prag.* Verein für die Geschichte der Deutschen in Böhmen.
254. *Prag.* Redaktion von Listy filologické.
255. *Salzburg.* Gesellschaft für Salzburger Landeskunde.
*256. *Spalato.* K. k. archæelogisches Museum.
257. *Wien.* K. k. Akademie der Wissenschaften.
258. *Wien.* Anthropologische Gesellschaft.
259. *Wien.* K. k. naturhistorisches Hofmuseum.
*260. *Wien.* Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale.

Fyndet i Hagby kyrka.

Under arbete för uppsättande af en varmugn i Hagby kyrka, i södra Kalmar län, hittades nere under golfvet en skatt, som i år blifvit inlöst för Statens Historiska Museum. Den består af:

1. En *kalk* af förgyldt silfver, skålen är nedtill spetsad och slät. Skaftet är sexkantigt. Knappen är låg och vid, ornerad med gotiska arkitekturornament och försedd i utkanten med sex rhomboidiska ytor, som innehålla bokstäfverna af ordet *ihesus*. Foten är sexflikig. På en flik äro graverade en mark (rutad) och på denna korset mellan tvänne träd; på korset är en gjuten Christusbild fastnitad. Höjd: 16,6 cm.

2. En *paten* af förgyldt silfver. På den släta kanten en graverad rundel med ett kors. Bottnen har bladornament kring ett fyrflikigt slätt parti, i hvars midt ett Christushufvud är graveradt. Diameter 14,3 cm.

Denna kalk med paten äro afbildade fig. 3.

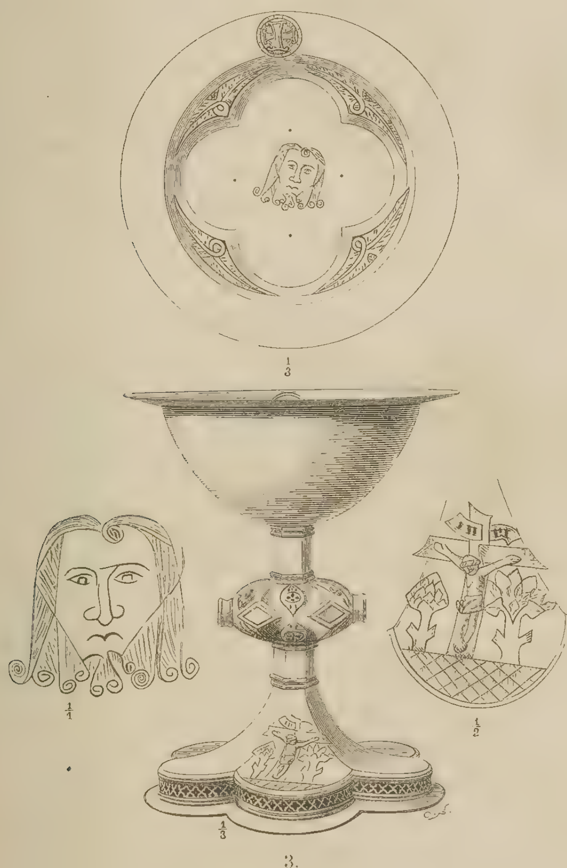
3. En *kalk* af silfver. Skålen är bruten från foten och hoptryckt, nu i två delar. Skaftet är sexkantigt, förgyldt, med knapp och sex rhomboidiska ytor, af hvilka två bära ornament, fyra hafva bokstäfver, som bilda ordet *icon*. Foten (skadad) är sexflikig, kors eller korsfästelsebild saknas.

4. En *paten* af silfver, som tydligen varit hopvikt, nu i tre delar. På den släta kanten en graverad rundel med ett kors med tvåflikiga ändar inom en ram af uddar. Bottnen slät.

5. Ett *hängsmycke* bestående af en halfrund bergkristall med uddig silfverinfattning; å dennas bottenskifva ett graveradt Christushufvud med korsnimbus (fig. 4).

6. En *jernyxa.*

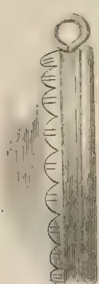
Kalkarne äro af den form, som tillhör 1400-talet och början af 1500-talet. Gravyren å den först beskrifna kalkens fot talar kanske mera för början af 1500-talet. Hufvudet å den fig. 3 afbildade patenen är visserligen strängt stiliseradt, men derjämte

3.

mycket vårdslöst utfördt — se blott den sneda ställningen! — och kan mycket väl tillhöra samma tid som kalken. Huru har denna skatt kommit till det rum, der den hittades? På denna fråga blir jag svaret skyldig. Mig synas endast två fall erbjuda sig

för gissningarne: antingen har man, af fruktan för ett anfall — Hagbytrakten var under början af 1500-talet hemsökt af sådana — gömt dessa dyrbarheter under golfvet, men hvarför hade då den ena kalken och den ena patenen blifvit så våldsamt behandlade? Eller vi hafva för oss ett af tjufvar, för hvilka endast metallen hade värde, undangömdt byte — men skulle väl tjufvar hafva gömt ett sådant inne i kyrkan?

4.

Kalk och paten höra naturligtvis till de för gudstjensten vigtigaste föremålen och hafva varit i användning så länge, som kristen gudstjenst hållits. Grundformen var för båda gifven: kalken var från början ett dryckeskärl, patenen en tallrik eller — såsom tallriken och patenen fordom kallades i Norden — en disk.[1] Båda delarne behöfde icke annat än de enklaste former och kunde derföre under tidernas lopp varit sig alltid lika. Erfarenheten visar dock, att kalkens form och utstyrsel varierat, hvilket ej är märkligt, då det fromma sinnelaget, så snart tillgångar funnos, gerna ville gifva ett för gudstjensten så vigtigt kärl en värdig utstyrsel. Patenen deremot var af en så enkel grundform, att den ej medgaf vexling i annat än utstyrseln.

Då man i den romerska kyrkan satte så högt pris på minnen af Christus och helgonen, kan det ej väcka förvåning, att man trodde sig hafva i behåll den kalk, som användes vid nattvardens instiktelse. En gallisk biskop Arkulf, som inemot år 640 besökte det heliga landet, sade sig i Jerusalem hafva sett Herrens kalk, som i nattvarden af Honom välsignades och räcktes

[1] Inom den grekiska kyrkan kallades patenen *diskos*.

lärjungarne: den var af silfver, ganska stor (rymde 7 liter 44) och hade två handtag. Man har beräknat, att denna kalk skulle haft 30 cm i diameter och 20 cm i höjd. Senare sades denna kalk förvaras i katedralen i Valencia. En annan uppgift är, att den första kalken, liten och gjord af marmor, förvarades i Sofiakyrkan i Konstantinopel. I en förteckning af år 1416 öfver de dyrbarheter, som tillhörde hertigen af Berry, uppräknas äfven »den kalk, ur hvilken Vår Herre drack vid nattvarden, med beslag af guld och en inskrift med svarta bokstäfver, guldet värderadt till 34 livres tournois». Äfven annorstädes berömde man sig öfver att ega denna dyrbarhet.

Att döma efter bilderna i katakomberna voro den första kristna kyrkans kalkar helt enkelt dryckeskärl, som användes i det dagliga lifvet, och de synas regelbundet hafva varit af glas. När gudstjensten firades i ljuset och kyrkan omhuldades af denna verldens mäktige, som visade sitt nit med dyrbara gåfvor, gjordes kalkarne dyrbara genom ämnet och det arbete, som på dem nedlades. Likväl användes länge jämte kalkar af guld och silfver sådana af glas, trä, förgyld koppar o. s. v. Vid ett kyrkomöte i Reims, på Karl den stores tid, stadgades, att kalk och paten skola vara af guld eller åtminstone silfver, dock fingo riktigt fattiga menigheter hafva kalkar af tenn, men af koppar eller brons fingo de icke förfärdigas. Ett kyrkomöte af år 787 förböd att tillverka kalk eller paten af oxhorn, 'ty detta är uppkommet af blod'. Påfven Leo IV förböd år 847 kalkar af glas. Under 700- och 800-talen utfärdades flere förbud mot kalkar af trä. Men här, som i så många andra fall, efterlefdes icke alltid lagarne. Dock blefvo småningom guld och silfver de enda material, som användes, möjligen med undantag för någon riktigt fattig församling. Före den egentliga medeltiden funnos äfven i mången större kyrka kalkar af bergkristall och äfven af ännu dyrbarare stenar.

Från den äldsta kristna tiden finnas naturligtvis inga kalkar i behåll, men utseendet af dem, som då användes, lära vi känna af samtida afbildningar. Den tidigaste typen var en skål, van-

ligen mer hög än bred, försedd med en nedåt vidgad fot och två handtag. Ibland var skålen försedd med en trängre, upptill vidgad hals. Redan från 200—300-talet finnes en kalk, som mellan skålen och foten har ett särskildt, något utsväldt led. Detta drag framträder oftare under de följande århundradena — således kunna vi följa ganska långt tillbaka den sammansättning af delar, som under medeltiden var den vanliga. Ännu under den merovingiska tiden användes kalkar med hals. Denna försvann under den karolingiska tiden, men under denna spelade fortfarande foten en ganska underordnad roll hvad utseendet beträffar: dess diameter var mycket mindre än skålens och skålen fick i allmänhet lejonparten af prydnaderna, hvilka voro af mångahanda slag. Af foten var det hufvudsakligen ytterkanten, som pryddes, i följd af den sunda smak, som kräfde att just afslutningen skulle särskildt utmärkas.

Som Sverige först sent kristnades, på en tid då den romanska konststilen hade utbildats i de land, med hvilka vårt stod i beröring, är det för oss närmast af vigt att veta, hurudana de kalkar voro, som då och under den återstående delen af medeltiden arbetades.

Under den romanska tiden hade skålen i allmänhet formen af ett halfklot. Foten gjordes större, så att dess diameter blef lika stor som eller till och med större än diametern af skålens mynning. I sammanhang dermed blef det nyss omtalade ledet mellan skålen och foten mera utbildadt, det svällde ut och kom derigenom att spela en mera framstående roll. Småningom beröfvades skålen all ornering och denna förlades till knappen (mellanledet) och foten.

Den vidare utvecklingen blef följande. Skålen förlorade sin halfsferiska form, den blef i stället nederst tillspetsad, såsom fig. 3 visar, ja sidorna voro ofta rätliniga utom den nedersta delen, som var afrundad. Denna öfvergång var fullbordad redan under 1300-talet. Mellanledet blef ännu mera utveckladt, i det en skaftdel tillfogades öfver och under det utspringande partiet — helt visst af praktiska skäl, ty det blef derigenom lättare

att omsluta kalken med handen. Denna förändring vidtogs redan under 1200-talet. Foten, som ännu under 1300-talet var rund, var under 1400-talet i allmänhet sexflikig. Under renässanstiden började skålen åter prydas med en yttre beläggning, som täckte skålens nedre del.

Jag vill nu i korthet omtala de kalkar, som f. n. förvaras i Statens Historiska Museum.

1. En stor kalk af förgyldt silfver, med rikt bildverk, halfsferisk skål, skaft öfver och under knappen, med fot, på denna korsfästelsebild. Funnen utanför Linköping jämte andra kyrkliga föremål (jfr *Sveriges Medeltid* del 1, fig. 290 och 291). — 1200-talet.

2. En kalk af förgyldt silfver, nedåt spetsig skål, högt skaft öfver den hoptryckta åttadelade knappen, på skaftet tysk inskrift. foten rund, med platt ram, hvilken är ornerad med romanska blad; på foten fastlödd krucifixbild; mellan bokstäfverna emalj. — Från Åsarps kyrka, Kinds hd, Vestergötland; Inv. 4523. — 1200-talet.

3. En kalk af förgyldt silfver, skålen nästan halfsferisk, skaftdel öfver och under knappen, som har sex utsprång, rund fot, rik bildprydnad. — Deposition från Vesterås domkyrka, Inv. 4349. — 1300-talet. — En af de på foten fästa medaljongerna (korsfästelsen) är afbildad i min bok *Den kyrkliga konsten under Sveriges medeltid* fig. 112.

4. En liten kalk af förgyldt silfver, skålen nedåt spetsig, skaft öfver och under knappen, som har sex utsprång, rund fot med platt kant, å denna latinsk majuskel-inskrift (de vera vite fert hoc vas pocula vite). — Från Sundby kyrka i Södermanland. Inv. 4193 — 1300-talet.

5. En kalk af förgyldt silfver med emalj, skålen ny (af år 1666), skaft öfver och under den med löfverk och med utsprång försedda knappen, foten sexhörnig med utskjutande bildprydda rundlar, å en af dem korsfästelsen. — Från Östra Ny kyrka, Östergötland, Inv. 5794. — År 1341 (enligt inskrift å patenen).

6. En kalk af förgyldt silfver, skålen ny (af år 1673), skaft öfver och under knappen, som har arkitektoniska ornament, sex utsprång och sex utskjutande knoppar, foten rund med pålagd bild af Vår Fru med Barnet, kring skålen latinsk inskrift i majuskler samt vapenbilder. — Deposition af H. M. Konungen. Inv. 7700. — Kalken är gifven till något Vårfru-altare af hr Birger Ulfsson, den hel. Birgittas son, hvilken afled år 1391. — Afbildad i *Meddelanden från svenska slöjdföreningen* af år 1884.

7. En kalk af förgyldt silfver, skålen nedåt spetsad, skaft med pressad beläggning öfver och under knappen, som har arkitektoniska ornament samt å de sex utsprången ordet *ihesus*, foten rund, spår af en fastnitad krucifix. — Från Vester Tollstads kyrka i Östergötland, Inv. 5791. — Omkring år 1400.

8. En kalk af förgyldt silfver, skålen ny, rundt skaft öfver och under knappen, som har arkitektoniska ornament och sex utsprång med ordet *ihesus*, foten sexflikig med spår af en fastnitad krucifix. — Från Elghults kyrka i Småland, Inv. 7196. — 1400-talet. [1]

9. En kalk af förgyldt silfver, skålen nedåt spetsad, sexsidigt skaft öfver och under knappen, som har arkitektoniska ornament och blommor, starkt utspringande kant mellan skaftet och foten, som är sexflikig, på foten fastnitad en krucifix ech två vapensköldar. — Från Visborgs slottskapell, Inv. 5207. — Antagligen från år 1464. [2] — Afbildad i *Månadsbladet* 1876 fig. 48 samt i *Sveriges Medeltid* del 1, fig. 306.

10, 11. De två kalkarne från Hagby i Kalmar län (se förut), Inv. 8630. — 1400-talet, kanske något senare.

12. En skål af rikt förgyldt silfver, skålen nedåt spetsad, trindt skaft öfver och under den med lister, graveringar, stenar

[1] Under kalkens fot är i nyare tid graveradt årtalet 1409. Denna kalk med paten såldes af d. v. kyrkoherden i Elghult egenmäktigt till en jude. En person, som af juden tillhandlat sig den, sålde den till Statens Historiska Museum. Kyrkoherden dömdes af häradsrätten till böter samt att ersätta kronan skilnaden i värde mellan det pris juden betalat och juden tagit.

[2] Sannolikt gifven till kapellet med anledning af hr Olof Axelssons död.

och perlor sirade knappen, foten rund med graverade ornament samt ett särskildt smycke, en emaljerad Christusbild på korset mellan bladverk, perlor, stenar. Under bottnen en emaljerad sköld med erkebiskop Ernsts af Magdeburg vapen samt årtalet 1494. — Inv. 3937.

13. En kalk af förgyldt silfver, skålen nedåt spetsad; sexkantigt skaft med minuskelinskrift öfver och under knappen. som är prydd med misstecknade arkitektoniska ornament och blommor; foten, oförgyld, är senare tillsatt. — Från Tufve kyrka i Vestergötland, Inv. 8126. — Omkr. år 1500.

14. En kalk af förgyldt silfver, sammansatt af tre olika delar; skålen är ny, med en skaftdel, som går in i knappen, på hvilken skålens underdel hvilar; — knappen ganska stor med misstecknade arkitektoniska ornament och utsprång, hvilkas bokstäfver bilda ordet *Jhesus;* — en sexflikig fot, som icke passar samman med knappen,[3] på flikarne vexla helgonbilder och blomornament, ytterst omskrift angifvande, att kalken tillhört S:t Georgs gille på Kopparberget; på en af de graverade helgonbilderna är fastnitad en krucifix. — Inköpt från Allhelgona församling i Skeninge, Inv. 1919. — Omkr. år 1500.

15. En kalk af förgyldt silfver, skålen nedtill spetsad, sexkantigt skaft med inskrift (ihesus, maria) öfver och under knappen, som har misstecknade arkitektoniska ornament och sex utsprång med grof emalj, foten sexflikig, på en flik fastnitad en framställning af den korsfäste mellan Vårfru och S:t Johannes. Under bottnen: diderick hargen u iii samt HERMAN VAN BYRN. — Från Håtuna kyrka i erkestiftet, Inv. 1590. — Omkr. år 1500.

16. En kalk af förgyldt silfver, skålen spetsad nedåt, trindt skaft öfver och under knappen, som har orediga ornament och sex utsprång, å hvilka läses IHESUS, foten med sex runda, sex spetsiga flikar på rund botten. på en flik ett kors inom en

[3] Knappen och foten kunna hafva hört tillsammans, under förutsättning att en skaftdel nu saknas.

ring. — Från Bellefors kyrka i Vestergötland, Inv. 3495. — Omkr. år 1500.

17. En kalk af förgyldt silfver, skålen (utsvängd) och knappen (päronformig) af nyare tids arbete, foten rund med en fastnitad krucifix och minuskelinskrift: *tena kalkin latar sistr tala tidhemans dotter gora i klara kloster for sic oc for sina foraldra siæla.* — Från Riddarholmskyrkan, Inv. 3348. — 1500-talets början.

18. En kalk af förgyldt silfver, skålen nedåt spetsad, omgifven af en list med gotiska bladornament, skaftet sexkantigt, belagdt med bladornament, öfver en knapp med ovaler och sex utsprång, hvilkas bokstäfver bilda ordet IHESVS, foten sexbladig, slät, längs yttersta kanten FORBANNAT WARE THENN MIGH ROFVAR SKÄNCHT AF ERICH GREGERSON ANNO 1507. — Från Riddarholmskyrkan, Inv. 3348. — År 1507.

19. En kalk af förgyldt silfver, skålen halfsferisk, med lindrigt utsvängd öfverdel, belagd med ornament af englahufvud och bladverk, på sjelfva skålen k. Kristiern IV:s namnchiffer, skaft sexkantigt, öfver och under knappen, med daliga arkitektoniska ornament och englahufvud, foten sexflikig, på en flik en krucifix nitad å ett gvraveradt kors. — Inv. 1436: 251. — Före 1648.

20. En mycket hög kalk af delvis förgyldt silfver, skålen hög, öfverst lindrigt utsvängd, nedtill öfverklädd med upphöjda och graverade ornament, skaftet rundt, kort bade öfver och under den långdragna tresidiga knappen, med graverade fält (inskrifter och vapen) och framspringando englahufvud, foten i hufvudsak rund, med två utsprång, upphöjda och graverade ornament. — Från Riddarholmskyrkan, Inv. 7565. — År 1636.

21. En kalk af förgyldt silfver, skålen hög, öfverst lindrigt utsvängd, försedd med inskrift (hic est sanguis meus hic calix est novi testamenti), breda runda skaftdelar öfver och under en äggformig knapp med tre englahufvud, foten sexflikig. —

Från Riddarholmskyrkan (gåfva af furstinnan Maria Eufrosyna, Inv. 7565). — År 1686.

22. En liten kalk af förgyldt silfver, skålen upptill lindrigt utsvängd, knappen päronformig, foten rund. — Inv. 3937. — År 1704.[1]

23. En kalk af förgyldt silfver, skålen hög, öfverst något utsvängd, skaftet sexsidigt öfver och under en liten knapp med ornament inom rundlar och bokstäfverna INRISM, foten sexflikig med ornerad bård och en krucifix fastnitad på ett graveradt kors. — Inv. 1436: 249 *a*. — År 1718.

24. En kalk af silfver, skålen förgyld, med fyra adliga vapen, undre delen rikt ornerad (ej förgyld), skaftet trindt öfver den sexdelade, päronformiga ornerade knappen, foten sexflikig, ornerad. — Från Riddarholmskyrkan, Inv. 7565. — 1700—1735.

25. En liten kalk af förgyldt silfver, skålen öfverst något utsvängd, knappen päronformad, foten sexflikig. — Inv. 1436: 250. — 1700-talet.

Till dessa kalkar må ytterligare läggas:

26. En kalk af elfenben, inköpt år 1721, hvilken enligt uppgift tillhört grefve Johan af Hoja.

27. En kalk af masurbjörk, ini hartsad, hvilken enligt uppgift begagnats i Döderhults kyrka, innan man för denna anskaffade en silfverkalk (Inv. 1304, 1530: 18); samt

28. En kalk af messing, från Småland. Inv. 2342.

I detta sammanhang må ock nämnas

en bägare ur Dunefyndet, hvilken har de gamla kalkarnes form, men antagligen likväl icke haft kyrklig bestämmelse, jfr *Månadsbladet* 1882 s. 129 f.

en kalk af koppar, som bildats af två skålformiga delar af ett emaljeradt kärl med tillfogadt sexsidigt skaft med knapp

[1] På föranstaltande af grefve Carl Creutz tillverkad i Lisna i Polen; har sedan tillhört Lifregementets till häst andra sqvadron.

[2] Under bottnen märkt: A, krönt framvändt hufvud, monogram af P H samt åldermansmärket.

af förgyld koppar; från Gerums kyrka på Gotland, Inv. 3731; samt

en kalk af förgyld koppar, sammansatt af en rund fot med trindt skaft och knapp med åtta utsprång (möjligen till en monstrans) och en låg skål, något indragen närmast under kanten.[1]

En liten kalk af silfver som dessvärre icke tillhör Statens Historiska Museum, må omtalas i detta sammanhang. Skålen är hög och smal, med små upphöjda ränder öfverst, mellan dem inskriften »Adalvvardus peccator», under skålen en ring, en rund utsvällning och en ring, som hvilar på den koniska foten, hvilken nedtill har två upphöjda ränder. Denna kalk, afbildad i *Vestergötlands forminnesförenings tidskrift* I. s. 20, har förut förvarats i Skara domkyrka och är antagligen funnen i en graf inom kyrkan; det var nämligen sed att i presters grafvar nedlägga kalkar. Namnet Adalvard är icke vanligt i Sverige, hvadan det ligger nära tillhands att tänka, att denna kalk blifvit nedlagd hos biskop Adalvard d. ä., som afled under 1000-talet.

Patenen var, såsom i början af denna uppsats visades, en liten platt tallrik, vanligen af den storlek, att den kunde placeras ofvanpå kalken och bilda ett lock till denna. På patenen lades hostian eller brödet, »patenen användes till att mottaga och helga offret», såsom det föregående uttrycktes på den romerska kyrkans språk.

I San Lorenzo i Genova förvaras en sexsidig tallrik eller snarare skål af smaragdfärgadt glas, som uppgifves vara den, hvilken begagnades vid nattvardens instiktelse. Många legender anknyta sig vid denna. Den skulle ursprungligen hafva blifvit skänkt till Salomo af drottningen af Saba. Sedan den använts vid den första nattvarden, skulle den hafva använts af Josef af Arimathia för att uppsamla det blod, som flöt ned från korset. När Cæsaræa år 1101 eröfrades, skulle den hafva kommit i Genovesarnes händer.

[1] Eget nog finnes å foten en å kalkar mycket vanlig inskrift (De vera vita fert hoc vas pocula vite).

Påfven Zephyrinus (202—218) föreskref, att patenen skulle vara af glas, och enstaka glaspatener förekomma i utländska samlingar. Tjugo år senare lät påfven Urban förfärdiga patener af silfver, på Konstantin den stores tid omtalas patener af guld. Kanten af patenen var under kyrkans äldre tider ofta prydd med dyrbara stenar.

Påfven Gregorius IV (827—844) skänkte till en kyrka en paten, i hvars midt fanns afbildad 'vultus Domini nostri', alltså samma bild som förekommer på Hagby-patenen. Från den tiden blef det vanligt att på patenerna anbringa bildliga framställningar. Först under 1200-talet blef det sed att utesluta sådana. Inskrifter å patenens kant började ganska tidigt användas.

I Statens Historiska Museum förvaras följande patener.

1. En paten af förgyldt silfver, på randen omskrift, kors och ett monogram, bottnen åttaflikig, i midten inom en ring Guds välsignande hand, rikt romanskt bladverk. — Från Hemse kyrka på Gotland, Inv. 4471. — 1100-talet.

2. En paten af förgyldt silfver, randen bred med omskrift, bottnen fyrflikig med Guds välsignande hand och bladornament. — Från Håtuna kyrka i Uppland, Inv. 1698. — 1100-talet.

3. En stor paten af förgyldt silfver, på randen Guds välsignande hand, bottnen åttaflikig, bladornament. — Funnen utanför Linköping, hör till kalken nr 1. — 1200-talet.

4. En paten af förgyldt silfver, pa randen ett kors, bottnen fyrflikig, i midten Guds lam, i flikhörnen ordet Ghot. — Från Åsarp, hör till kalken nr 2. — 1200-talet.

5. En paten af förgyldt silfver, bottnen sexflikig, i midten Marie kröning. — Från Vesterås, hör till kalken nr 3. — 1300-talet.

6. En paten af förgyldt silfver, randen med inskrift öfver och under, bottnen sexflikig, i midten Guds lam. — Från östra Ny, hör till kalken nr 5. — År 1341.

7. En paten af förgyldt silfver, randen med omskrift, bottnen sexflikig i gravyren, i midten Guds lam, under bottnen

Guds välsignande hand. — Från Ekebyborna kyrka i Östergötland, Inv. 6328. — 1300-talet.

8. En paten af förgyldt silfver, randen med omskrift, i bottnen Christus som verldsdomare i spetsig oval, till hvilken sluta sig halfcirklar med evangelisternas sinnebilder, i vinklarne eklöf med ollon. — Från Orkesta kyrka i Uppland, Inv. 4729. — 1300-talet.

9. En paten af förgyldt silfver, bottnen sexflikig i gravyr, i midten Christus, välsignande, med spjuthålet i högra sidan blottadt, i vinklarne rosor. — Från Öfver Grans kyrka i Uppland, Inv. 2457. — 1300-talet.

10. En paten af förgyldt silfver, på randen ett prydligt kors, i midten af den skålformiga bottnen ett Christushufvud. — Från Törnevalla kyrka i Östergötland. — Inv. 3935. — 1300-talet.

11. En mycket enkel paten af förgyldt silfver, på randen ett kors. — Från Sundby kyrka, hör till kalken nr 4. — 1300-talet. [1]

12. En kalk af förgyldt silfver, på randen kors, bottnen fyrflikig, i midten Guds välsignande hand. — Från Visby slottskapell, hör till kalken nr 9. — Antagligen år 1464.

13, 14. De två patenerna från Hagby kyrka, jfr början af uppsatsen. — 1400-talet, kanske något senare.

15. En paten af förgyldt silfver, på randen ett kors, i bottnen den dömande Christus i en spetsig oval, till hvilken sluta sig halfcirklar med evangelisternas sinnebilder. — Från Riddarholmskyrkan, hör till kalken nr 18. — 1500-talet.

16. En liten paten af förgyldt silfver, i bottnen IHS med ett kors uppstigande från den mellersta bokstafven. — Från Bellefors kyrka, hör till kalken nr 16. — 1500-talet.

[1] Denna paten är så enkel, att den mycket väl kan tillhöra en senare tid. Den rutade streckningen i korsvinklarna är af annan art än rutningen mellan bokstäfverna på kalkens fot.

17. En mycket simpel paten af förgyldt silfver, på randen ett kors. — Från Tufve kyrka, hör till kalken nr 13. — 1500-talet?

18. En stor paten af förgyldt silfver, i bottnen Guds lam inom en krans. — Från Riddarholmskyrkan, hör till kalken nr 20. — År 1636.

19. En stor paten af förgyldt silfver, på randen ett kors, i bottnen cirkelformig inskrift: HOC EST CORPUS MEVS (!). — Från Riddarholmskyrkan, hör till kalken nr 21. — År 1686.

20. En liten paten af förgyldt silfver; på undre sidan af randen P, ett krönt hufvud i profil, NN|W och åldermansmärke. — Hör till kalken nr 22. — År 1704.

21. En paten af förgyldt silfver, på randen fyra korsformigt ordnade blad samt k. Karl XII:s namnchiffer och årtal. — Hör till kalken nr 23. — År 1718.

22. En paten af förgyldt silfver, med fyra vapen i bottnen. — Hör till kalken nr 24. — 1700—1735.

23. En paten af förgyldt silfver, på randen ett kors. — Hör till kalken nr 25. — 1700-talet.

24. En paten af förgyldt silfver, randen skålig, med omskrift, i bottnen fastnitade figurer af den korsfäste, Vårfru och Johannes. — Hör till kalken nr 8. — 1700-talet.

25. En paten af förgyldt silfver, under bottnen ett otydligt märke, 𝔭, *stafh.*. och åldermansmärke. — Hör till kalken nr 17. — 1700-talet.

26. En paten af förgyldt silfver, på randen ett kors med INRI på ändarne. — Inv. 3937. — Obestämd ålder.

27. En paten af förgyldt silfver, på randen ett kors. — Inv. 3937. — Obestämd ålder.

28. En paten af förgyldt silfver, funnen i ett röse vid Humlegården, Sjogerstads sn, Vestergötland. — Inv. 7327. — Obestämd ålder.

Härtill komma:

29. En paten af elfenben, hörande till kalken nr 26.

30. En paten af messing, hörande till kalken nr 30.

Antalet kalkar och patener, som f. n. förvaras i Statens Historiska Museum, är således rätt betydligt och äro flere af dem synnerligen märkliga. Ännu behöfva dock vissa delar af serien kompletteras. Det vore derföre synnerligen önskligt, om församlingar, hvilka ega kalkar och patener af äldre ursprung och icke begagna dem, ville tänka på riktande af statens samlingar i detta afseende.

Hans Hildebrand.

Hvarjehanda.

Nya fynd i Pompeji. Akademiens ledamot hr Geffroy har i ett sammanträde af *Academie des inscriptions et belles-lettres* i Paris meddelat, att man i Pompeji funnit i askan aftryck af två lik, af hvilka afgjutningar tagits i gips, samt dessutom en buske med grenar, blad och frukter. Äfven i den hålighet, som bildats i askan efter buskens genom hettan förtärda delar, har man gjutit in gips, och har det lyckats att på detta sätt få en afgjutning af busken, som visat sig vara en lager. Som lagerns frukt icke mognar förr än om hösten är denna buske i stånd att gifva en värderik historisk upplysning. På grund af olika läsarter i handskrifterna af Plinius har man icke varit viss, huruvida Vesuvii utbrott inträffade den 24 augusti eller den 23 november. Man måste nu antaga den senare dagen som den riktiga.

Politiska vad under medeltiden. När k. Kristiern I år 1452 lät belägra Stockholm, gick i Holstein och en del tyska städer ryktet, att staden skulle den 29 juni genom förräderi falla i Danskarnes händer — något som icke inträffade, utan måste i stället Danskarne draga sig tillbaka. Om den slutliga utgången af örliget ingicks ett vad i Lybeck den 8 september: Henrik de Ryke sålde för 60 rhenska gulden en häst till Jakob Bramstede och Jurjen Monnike på det vilkor, att betalningen ej af dem skulle erläggas förr än k. Kristiern genom

örlig, dagtingan eller huru som helst hade kommit i besittning af Stockholm. Vann han icke staden, skulle hästen icke betalas.

År 1455 ingingo två borgare i Lybeck, Berend Meyer och Engelbrecht Struss, ett vad på 200 mark om den fast otroliga saken, att Erik af Pommern skulle åter blifva konung i Sverige.

Båda vaden finnas antecknade i Lybecks Nieder-Stadtbuch. Jfr Pauli, *Lübeckische Zustände in Mittelalter.*

Gotlandssten i utlandet. I Visby stadslag (II: 47) heter det: »hvilken man, som här emottager kalksten, den mottage han efter den nürnbergska pyndaren; den må han låta väga till sig, om han vill, och gifve vägaren åtta penningar för lästen; men låter han sig nöja utan vigt och seglar härifrån, så vare han betald» (d. v. s. säljaren skall sedan hafva betalning, utan invändning angående vigten). Detta lagstadgande synes gifva vid handen, att export af kalksten från Gotland var något ganska vanligt.

Mycenæ-kulturen. I sammanhang med de märkliga graffynden från Mycenæ har omtalats den utanför stadens akropolis liggande kupolformiga, med ingång försedda byggnad, som kallats Atreus' skattkammare, men i verkligheten helt visst varit en graf. En byggnad af samma art har förra året, genom det grekiska arkeologiska sällskapets försorg blifvit undersökt vid Vaphio på Peloponnesos, hvilken icke, såsom den vid Mycenæ, blifvit utplundrad, utan gaf ett rikt förråd af fornsaker: graverade stenar med bilder af djur och menniskor, beslag af guld, kärl af lera, silfver och guld, de senare med en förträfflig framställning af tjurjagt, perlor af sten och *bernsten*, fingerringar af guld, brons och *jern*, svärd, dolkar och spjut af brons o. s. v. — alltså ett prydnadsföremål af jern. Genom detta fynd bör kännedomen om den s. k. Mycenæ-kulturen blifva i hög grad rigtad.

Mycenska lerkärl hafva af Flinders Petrie hittats i Fajum i en graf tillhörande den adertonde egyptiska dynastien.

Frikostighet mot statssamlingar. När den stora samling af merovingiska mynt, som bildats af framlidne vicomte de Ponton

d'Amécourt, såldes på auktion i Paris, beviljade franska riksdagen på regeringens begäran en summa af 180.000 fr. för att göra inköp. För denna summa inköptes till franska statens myntkabinett 1,131 mynt.

Bronsåldern i Egypten. Prof. Montelii uppsats rörande detta ämne, som finnes intagen i Ymer för år 1888, är i öfversättning intagen i den franska tidskriften *L'Anthropologie* för innevarande år.

Fynd från Lengyel i Ungern. I södra Ungern, i vester om den mot söder flytande Donau, har pastor Wosinsky vid Lengyel i Tolna-komitatet gjort omfattande undersökningar inom en delvis af vallar omsluten, högt belägen mark med ett ytmått af 1,464 ar. De funna föremålen äro synnerligen talrika, enligt en uppgift:

spåner och skärfvor samt enkla skrapor af sten	4,680 [1]
redskap och vapen af sten	812
redskap af ben och horn	833
djurben, som ej visa spår af bearbetning	600
lerkärl och lerkärlsbitar	3,933
prydnader af snäckskal o. s. v.	957
smärre föremål af brons	241
	12,056

Inom den genomgräfda ytan har man funnit lemningar af en mängd bostäder, två graffält samt utom dem spridda grafvar.

Vid pass 200 bostäder hafva rund grundform och äro nedsänkta i marken, hvadan tillträde vanns genom en öppning i taket (höjd 3—4 m, diameter 2—3 m). Invid bostäderna funnos mindre underjordiska förrådskammare (med väggar af qvistar och vass, öfverdragna med lera), i hvilka påträffades kolade sädeskorn. Äfven träffades härdar med ymnigt köksaffall. Andra, men få byggnader hafva rest sig öfver marken: af dem träffades endast grunden.

Den vestra grafplatsen, med omkring 50 lik, hvilka ligga krumböjda, på högra sidan, med ansigtet mot söder, innehöll

[1] 262 voro af obsidian, som förekommer i norra Ungern.

intet enda föremål af metall. Den östra grafplatsen, med mer än 80 lik, hvilka lågo krumböjda på venstra sidan, med ansigtet mot öster, innehöll äfven prydnader af musselskal samt kopparperlor. Af fyra inom dessa grafplatser funna kranier, som voro så pass bevarade, att de kunde blifva föremål för undersökning, tillhörde tre dolikocefaler, ett en mesocefal. Alla kranierna voro mycket stora, visade en stark utveckling af nackdelen och påminte mest om de nordariska folkens kraniebildning.

Stenredskapen tillhöra den neolitiska tiden. En mejsel sitter infattad i en bit hjorthorn. De borrade yxorna hafva i allmänhet ett mycket stort hål. Musslorna, af hvilka prydnader arbetats, uppgifvas vara icke fossila samt af slag, som nu ej lefva på närmare håll än i Röda och Indiska hafven, hvilket således skulle antyda en under stenåldern förekommande, ganska vidt gående samfärdsel. Lerkärlen äro målade (i svart, hvitt, rödt och gulbrunt) eller försedda med inristade linier, som fyllts med en hvit massa. Vid sidan af enkla geometriska ornament finnas fullt utbildade spiraler, sådana som hos oss förekomma först under bronsåldern. Af lera förekomma äfven sådana i pålbyggnaderna anträffade föremål (jfr *De förhistoriska folken* s. 196), som i början kallades 'månbilder', men väl snarast varit nackstöd, sådana som än i dag användas i Afrika.

Bland de öfriga fornlemningarna hafva anträffats spridda grafvar med utsträckta lik och flere föremål af koppar, enstaka till och med af brons. Äfven gjutformar för metallföremål äro här funna. Ett väl bevaradt *cranium* är mesocefalt, med svagt utbildad nackdel samt med panna och nacke vanstälda genom på dem utöfvat tryck. Enligt Virchow kan bronsåldersfolket vid Lengyel icke hafva varit identiskt med stenåldersfolket.

Björkö. Vid Feldberg i Meklenburg-Strelitz hafva vid undersökningar inom en gammal boplats hittats kammar af den bland Björköfynden vanliga typen M. 526. *Zeitschrift für Ethnologie* 1890 s. (29).

Märken i tegelstenar, streck, cirklar, bomärkeliknande figurer, ord (t. ex. amen) förekomma i de tegelstenar, af hvilka kyrkan i

Konitz (Vestpreussen) är bygd. Om sådana märken jfr *Månadsbladet* 1885 s. 91. Förekomma sådana äfven i Sverige?

Huskatten i forntiden. Om huskattens förekomst i Egypten har innevarande år en diskussion förekommit i Berlins Antropologiska sällskap. Virchow anser de egyptiska kattorna hafva varit tämda individer af vildkatt; mot antagandet, att Egypterna haft katten som verkligt husdjur synes den omständigheten tala, att katten som husdjur ej förekommer annorstädes i den antika verlden. Prof. Hartmann anser den egyptiska katten hafva varit ett verkligt husdjur, en afkomling af Felis maniculata. Prof. Nehring anser, att de vid Bubastis i mumieform funna kattorna väl i allmänhet varit tämda individer, men att de vid Beni Hassan och Siut i tusental funna kattorna varit verkliga husdjur, härstammande från Felis maniculata, samt att nutidens europeiska huskattor hufvudsakligen härstamma från den egyptiska huskatten. Han anser, att yttranden hos romerska författare göra det troligt, att huskatten infördes till Italien under kejsarperioden eller kanske ännu tidigare.

I ett arbete, som strax skall omtalas, framhålla Imhof-Blumer och Otto Keller, att katten [1] förekommer på mynt präglade i Taras och Region, således i sydligaste Italien, mot slutet af 400-talet f. Kr. och så framstäld, att man har rätt att tänka på huskatten. På ett mynt ses en på en stol sittande qvinna sticka fram sländan åt en lekande katt, på ett annat smyger sig katten bakom stolen, på ett tredje leker katten under stolen med en boll.

H. H.

Litteratur.

IMHOF-BLUMER och KELLER. **Tier- und Pflanzenbilder auf Münzen und Gemmen des klassischen Alterthums.** Leipzig 1889. 4:o.

Till läsning för nöjes skuld är detta arbete icke afsedt. Det innehåller nämligen endast planscher och upplysningar rö-

[1] Man har ock ansett djuret vara en ung panter, men detta synes mindre troligt.

rande de afbildade föremålen, som icke äro färre än 1352, fördelade på 26 plancher; halfva antalet är anslaget åt mynten, den andra hälften åt gemnerna. Afbildningarna äro förträffligt utförda i ljustryck. Bilderna äro fördelade på följande grupper: däggdjur, foglar, amfibier och reptilier, fiskar, insekter, skaldjur, cefalopoder, sjöborrar och medusor, växter, fabeldjur och djur med blandade former.

Det är här icke fråga om de ornamentsmotiv, som hemtats från djur- och växtverlden, utan om framställningar ur verkligheten — fabeldjuren höra åtminstone till den tänkta verkligheten. Det är en förvånande rikedom af bilder, som här utbredes för oss: registret öfver djur- och växtbilderna upptager i det närmaste 13 tätt tryckta spalter. Det är onekligen af ett ganska stort intresse att se, hvilka djur och växter för de gamla voro af så stort intresse, att de företrädesvis afbildade dem på mynt och gemner. Med så stor trohet äro bilderna utförda, att de kunna gifva tillförlitlig kännedom om de arter och raser, såväl vilda som tama, med hvilka man i olika delar af den antika verlden stod i beröring. Särskildt för husdjurens historia gifva oss dessa framställningar värderika upplysningar. Jag har nyss meddelat ett bidrag till huskattens historia, som vinnes från de grekiska mynten. Fyra mynt från Himera på Sicilien och Dardanos vid Dardanellerna, från början af 400-talet f. Kr., lemna »autentiska bilder af tuppen från den tid, då han infördes i vestern. Numismatikern Six framhåller väl med fog öfverensstämmelsen mellan dessa de äldsta hönsen vid Medelhafvet och Gallus Sonnerati i norra Indien. Om denna påminner särskildt stjertformen, och tuppens namn Alektryon, ifall det betyder bernstensfogel, passar bäst för denna ras, hvars egendomliga, guldglänsande, hornartade bildningar på halsfjädrarne påminna om bernstensprydnader».

Så vidt möjligt varit hafva originalen till bilderna valts från den grekiska forntiden. De goda planscherna göra derföre boken lämplig icke blott till främjande af vetenskapliga studier, utan äfven att bereda njutning för en hvar, som har en öppen

blick för den ädla konsten. För den svenska allmänheten äro de konstskatter, som Grekerna lemnat efter sig i sina mynt, så godt som alldeles okända. Detta arbete bör derföre för de flesta hafva utöfver alla andra goda egenskaper nyhetens behag.

DAHLERUP, HOLM och STORCH, **Tegninger af ældre nordisk Architectur.** Första—sjette serien.

Detta verk, hvars utgifvande började år 1872, består af planscher och en mycket kortfattad text till dessa. Några upplysningar om plan och om teckningarnes tillkomst finnas icke gifna. Flertalet af teckningar återgifva visserligen danska föremål, men då äfven flere svenska blifvit här publicerade, torde det vara skäl att för dem, som intressera sig för vår äldre konst, häröfver meddela en förteckning.

Första serien: 5. Klockstapeln i Söderköping. — 7. Ljuskronestänger från Lund och Malmö. — 12. Jernbeslagen kyrkodörr i Skönberga kyrka, Östergötland. — 17. Funt i Dalby kyrka, Skåne. — *Tredje serien:* 8. Kryptan i Dalby kyrka. — 11 *d.* Ljuskrona af år 1594 i Söderköpings kyrka. — 14. Detaljer från Tryde kyrka i Skåne. — 15 fig. 6. Grafsten från Stehags kyrkogård i Skåne. — 16. Kyrkobänk af år 1562 från Bjeresjö kyrka i Skåne. — *Fjerde serien:* 7. Ingången till predikstolen i Lunds domkyrka af år 1592. — 17. Altarnisch i Lunds domkyrka. — *Femte serien:* 3. Ljusarm i Söderköpings kyrka. — *Sjette serien:* 1—4, 7, 16. Vadstena slott. — 5. Altaret i Linköpings domkyrka.

Teckningarne äro i de fem första serierna väl skizzartade och visa, i de fall då jag haft tillfälle att kontrollera dem, ej alltid den trohet i detaljer, som hade varit önsklig. De kunna likväl gifva begrepp om de afbildade föremålens karaktär och således visa, hvad som behöfver återgifvas bättre. Planscherna i den sjette serien äro mera utförda.

Trésors archéologiques de l'Armorique occidentale. Album en chromolithographie publié par la Société d'émulation des Côtes-du-Nord.

Ett album på 29 pl. utförda i färgtryck och utgifvet till ett pris af 70 francs! Det lönar sig bättre att gifva ut veten-

skapliga planschverk i andra land än Sverige. De afbildade föremålen, ur flere samlingar, tillhöra olika perioder, från och med bronsåldern till och med den romerska. En granskning af de prydliga planscherna är af intresse, emedan den visar, huru olika i allmänhet de former te sig, som äro karakteristiska för Bretagnes och Sveriges forntid.

Svenska fornminnesföreningens tidskrift nr 21.

Lektor Bæhrendtz lemnar en förteckning öfver de föremål från den tidigare jernåldern, som förekomma i Kalmar museum och ett par andra samlingar i Kalmar. I förteckningen äro införda afbildningar af intressanta spänneformer. — Docenten Schück anför fullgiltiga bevis, att den på Öland funna romerska statyett [1], som år 1837 förvärfvades för Statens Historiska Museum, är en Venusbild, hvilket B. E. Hildebrand nämnda år antagit vara sannolikt. [2] Enligt Schück skulle denna statyett antagligen tillhöra tiden 250—300 e. Kr., »äldre än Antoninernas tid är arbetet nog ej, ock yngre än Constantinernas tid är det säkerligen icke». Denna bestämning förefaller den, som vid dateringen rättar sig efter icke den klassiska arkeologiens resultat, utan Nordens arkeologiskt-historiska förhållanden, fullt rimlig. Först i sammanhang med Marci Aurelii markomanniska krig synas förbindelserna mellan Norden och det romerska riket hafva blifvit lifliga och beståndande. Ej långt efter Konstantin den stores tid blefvo förhållandena i Södern sådana, att den genom mellersta Europa fortgående samfärdseln rubbades och till en tid afbröts. (Forts.)

H. H.

[1] Jfr Akademiens *Handlingar* del 16, pl., M. 369.

[2] Dock med tillägget, att statyetten skulle framställa en kejsarinna i Venus' gestalt.

Biskoparne och de kyrkliga fornsakerna.

I tidningarna förekomma stundom underrättelser, att den ene eller andre biskopen vid visitation i kyrka inom stiftet, föreskrifvit, att den ena eller andra kyrkliga fornsaken skall öfverlemnas till museet i stiftstaden. Med fullt erkännande af det nit för de kyrkliga fornminnenas bevarande, som intygas genom sådana föreskrifter, nödgas jag här framhålla, att de stå i strid mot gällande lag. Denna, den k. förordningen af den 29 november 1867, säger uttryckligen (§ 11), att åt kyrkliga fornsaker, som icke mera för kyrkans bruk användas, skall tjenligt förvaringsrum beredas i *kyrkan eller kyrkans hus.* Har Kongl. Maj:t gifvit sådan föreskrift, kan uppenbarligen en underordnad myndighet icke upphäfva densamma.

Jag vill vidare fästa uppmärksamheten dervid, att ifrågavarande lag går derpå ut, att när kyrkliga fornsaker skiljas från kyrkan, skall i första rummet tillses, att statssamlingarnes intresse tages till vara. Genom föreskriften att utan vidare lemna det ena eller andra föremålet till en provinssamling, brytes således mot lagens anda.

Det lagliga tillvägagåendet är tydligen detta: biskopen uppmanar vederbörande att vända sig till k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien med förfrågan, huruvida det eller det föremålet, som icke lämpligen förvaras i kyrka eller kyrkas hus, förtjenar införlifvas med statens samlingar eller kan öfverlemnas åt en provinssamling. Akademien vidtager då alla de åtgärder, som den lagliga behandlingen af ett sådant ärende kräfver.

Åtminstone i ett fall har en biskop, den nuvarande biskopen öfver Skara stift, förfarit på detta korrekta sätt.

H. H.

Stockholm, 1890. Kongl. Boktryckeriet.